

Komplexnost změn v reprodukčním chování a jejich dopady na charakter věkové struktury v kombinaci s budoucím populačním vývojem jsou často zdrojem obav o stabilitu jednotlivých sociálně-ekonomických systémů. Tento jednostranný pohled je často podpořen využíváním a také samotným vývojem standardních ukazatelů demografického stárnutí, jejichž porovnání v čase, v prostoru resp. mezi populacemi je s ohledem na významné změny v oblasti úmrtnosti a zdravotního stavu přinejmenším problematické. Kromě toho je proces populačního stárnutí tradičně analyzovaný zejména na národní úrovni a regionální diferenciace a specifika jsou často přehlížena. Prostřednictvím nových přístupů analýz procesu demografického stárnutí založených na konceptu prospektivního věku, jenž zohledňuje změny v naději dožití v čase, a tudíž lépe zachycuje realitu demografického stárnutí, se snažíme poukázat na hlavní prostorové vzorce regionální diferenciace stárnutí v Evropě (NUTS 2).

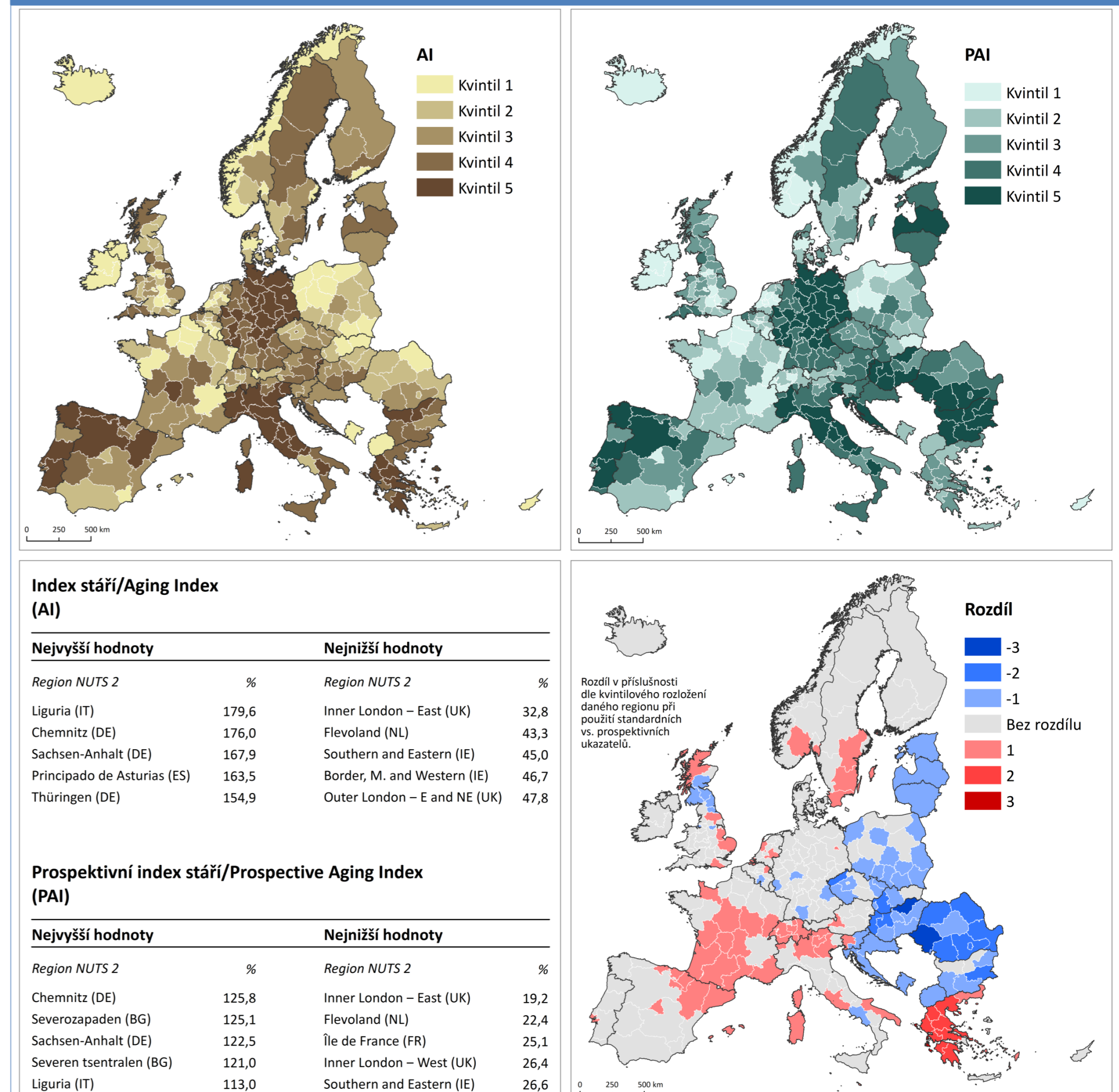
Základní rozdíly mezi standardními a prospektivními charakteristikami demografického stárnutí

Standardní	Prospektivní
<ul style="list-style-type: none"> výpočet pouze na základě chronologického věku fixní hranice stáří (nejčastěji 65 let) nezohledňují změny v úmrtnostních poměrech nevhodné pro srovnání v časových řadách nevhodné pro srovnání mezi územními celky 	<ul style="list-style-type: none"> výpočet dle prospektivního a chronologického věku flexibilní hranice stáří zohledňují změny v úmrtnostních poměrech umožňují srovnání v časových řadách umožňují srovnání mezi územními celky

S cílem zachytit nejenom regionální rozdíly v úrovni demografického stárnutí, ale také odlišnost tohoto regionálního obrazu při použití standardních a prospektivních ukazatelů, a to graficky a statisticky byly hodnoty jednotlivých charakteristik dle pořadí rozděleny do kvintilů a následně byla sledována změna kvintilu při použití standardních a prospektivních ukazatelů (obr. 1–3). Negativní hodnota rozdílu kvintilů v třetím kartogramu znamená, že dle standardních ukazatelů byl region zařazen do „mladšího“ regionu než dle ukazatelů prospektivních. Naopak pozitivní hodnoty svědčí o tom, že region je dle standardních charakteristik klasifikován jako „starší“ než je tomu u prospektivní verze příslušného ukazatele.

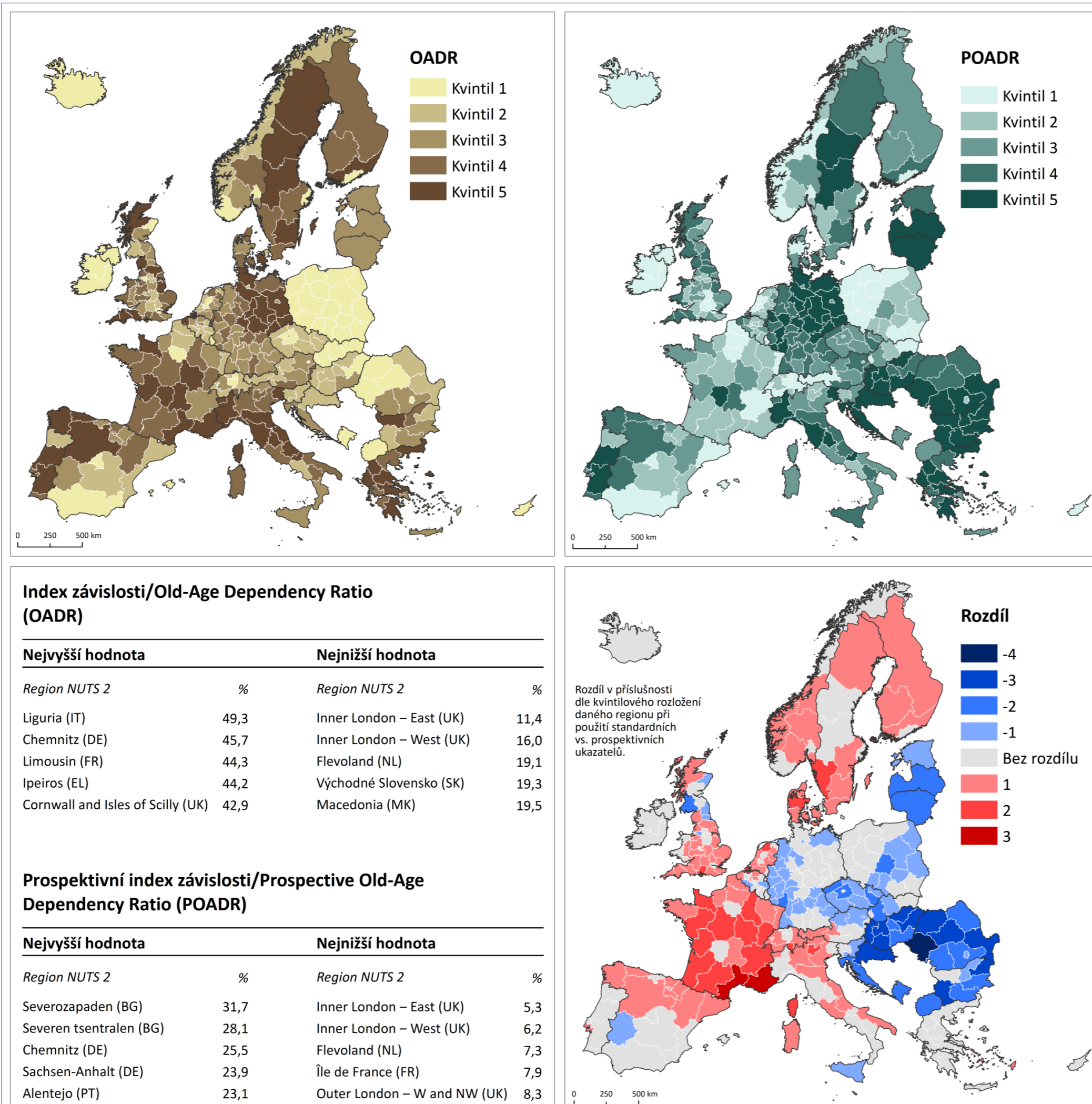
Standardní i prospektivní ukazatele jednoznačně potvrdily značné prostorové rozdíly v úrovni procesu demografického stárnutí v Evropě. Nejstarší regiony byly nalezeny především v Německu (zejména v bý. Východním Německu), na západě a severozápadě Pyrenejského poloostrova, v Itálii, Bulharsku a Řecku. Na první pohled se může zdát, že regionální obraz při aplikaci standardních a prospektivních ukazatelů je téměř stejný. Nicméně při podrobnějším pohledu lze konstatovat, že prospektivní charakteristiky, na rozdíl od standardních, odhalují pokročilý stupeň demografického stárnutí i v dalších regionech východní Evropy (např. na jihu Bulharska, v severních regionech Rumunska, v Lotyšsku či v některých částech Maďarska a Chorvatska). Tyto regiony mají sice zpravidla mladší věkovou strukturu a vysoké hodnoty prospektivních charakteristik jsou v tomto případě způsobeny nižší zbývající nadějí dožití než v regionech západní a severní Evropy. Opačnou situaci lze proto pozorovat v mnohých regionech bývalého západního bloku. Standardní ukazatele je řadí mezi staré nebo dokonce velmi staré regiony, avšak prospektivní pohled signalizuje průměrnou nebo dokonce podprůměrnou úroveň populačního stárnutí. Typickým příkladem mohou být regiony Řecka, které se řadí k nejstarším v případě použití standardních charakteristik, avšak vlivem relativně vyšší zbývající naděje dožití se prospektivními ukazateli posouvá do skupiny celků s mladší populací.

Obr. 1: Kvintilové rozložení hodnot indexu stáří (AI), prospektivního indexu stáří (PAI), jejich difference a výčet pěti minimálních a maximálních hodnot v Evropě, regiony NUTS 2, průměr let 2013–2015

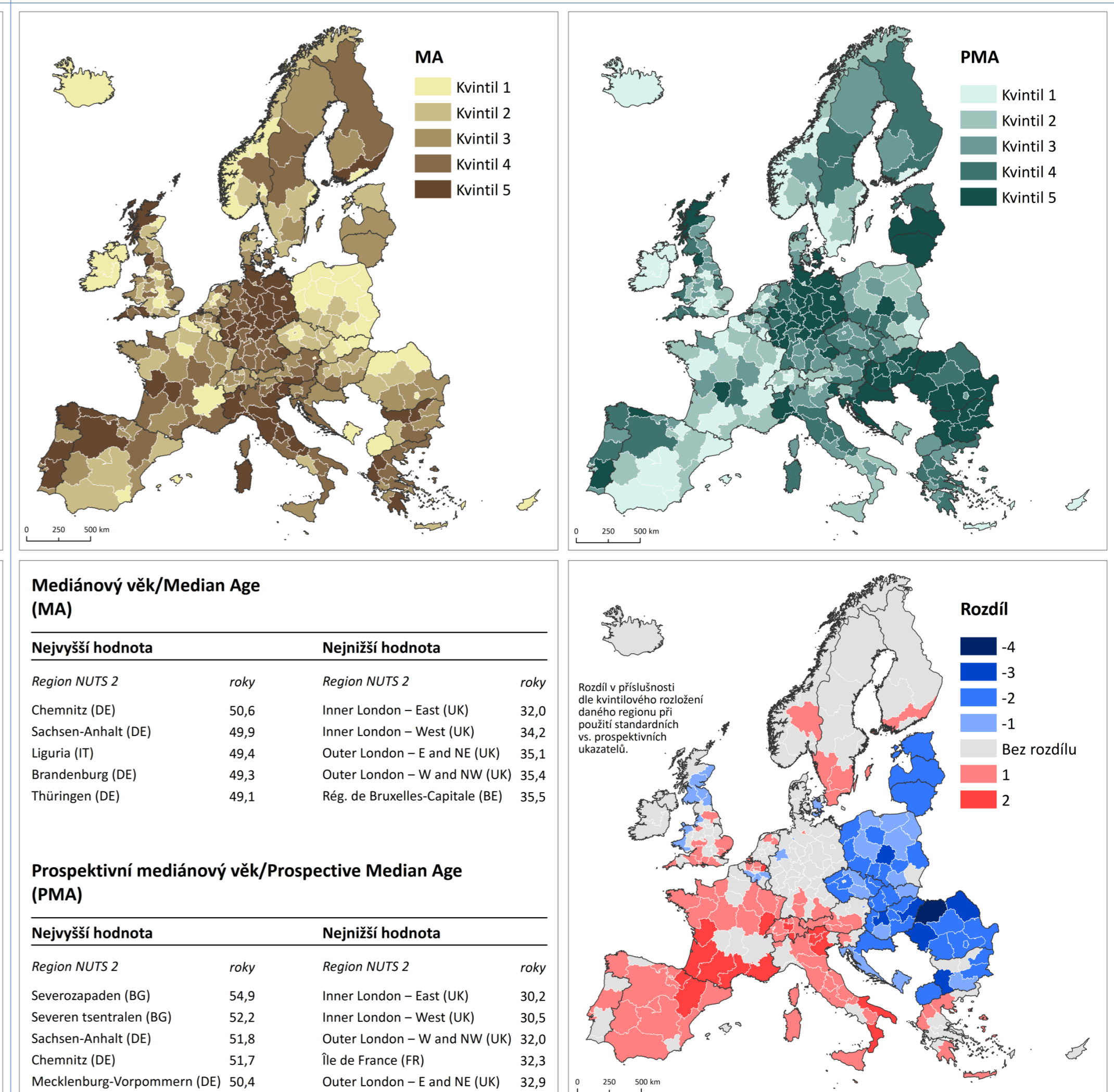

Rozdíl standardní vs. prospektivní ukazatele

- AI x PAI** – zhoršení jihovýchodní Evropa (JZ Chorvatsko, většina regionů Maďarska a další regiony na východě a jihu Rumunska), zlepšení jih, západ a sever Evropy (Řecko, Francie, Švýcarsko, SV Pyrenejského pol., severní Itálie, JZ Švédsko)
- OADR x POADR** – zhoršení JV a SV Evropa (regiony Chorvatska, Bulharska, Rumunska, Maďarska, Lotyšska a Litvy), zlepšení na západě, severu a jihu Evropy (Francie, regiony Beneluxu, Itálie, severní Španělsko, Skandinávie a Velká Británie)
- MA x PMA** – zhoršení v regionech bývalého východního bloku (s výjimkou Východního Německa), zlepšení JZ Francie, SV Španělsko, J a SV Itálie, Velká Británie, Norsko, Švédsko a Finsko

Obr. 2: Kvintilové rozložení hodnot indexu závislosti (OADR), prospektivního indexu závislosti (POADR), jejich difference a výčet pěti minimálních a maximálních hodnot v Evropě, regiony NUTS 2, průměr let 2013–2015

Obr. 3: Kvintilové rozložení hodnot mediánového věku (MA), prospektivního mediánového věku (PMA), jejich difference a výčet pěti minimálních a maximálních hodnot v Evropě, regiony NUTS 2, průměr let 2013–2015

Důsledky demografického stárnutí jsou celospolečenskou výzvou. Přijímání adekvátních opatření je ve většině případů založeno pouze na analýzách věkové struktury. Vedle standardních ukazatelů demografického stárnutí je však možné poměrně snadno konstruovat ukazatele prospektivní, které jsou adaptovány na změny v naději dožití v čase a také reflektují tyto rozdíly v prostoru, a tudíž mohou lépe zachytit realitu demografického stárnutí na regionální úrovni. Aplikace prospektivních charakteristik na úrovni NUTS2 jednoznačně rozšířila možnosti našeho výzkumu regionálních rozdílů procesu populačního stárnutí. Současně na jedné straně verifikovala existenci oblastí se starou populací bez ohledu na použitý koncept sledování procesu demografického stárnutí a na druhé straně umožnila identifikovat další potenciálně ohrožené regiony důsledky demografického stárnutí, které se dle standardních ukazatelů jeví jako relativně mladé. Neméně důležitou je také informace o posunu, na základě konvenčních ukazatelů, vyčleněných starých regionů mezi průměrné nebo dokonce mladé populace. Přidanou hodnotou charakteristik vycházejících z konceptu prospektivního věku je tak lepší ilustrace biologických a behaviorálních aspektů stárnutí (Sanderson a Scherbov 2010). Domníváme se, že zahrnutí zbývající naděje dožití do kvantifikace demografického stárnutí má svůj nezanedbatelný význam i v regionálních analýzách a umožňuje objektivnější porovnání tohoto procesu nejen v čase, ale i napříč různými územními celky.